SVĚTELNÉ ROKY

květen

STANISLAV LEM

Tak dneska máme tedy hovořit o Lemovi. No, co se dá dělat, budeme tedy hovořit o Lemovi. Je jenom škoda, že tu není pan Weigel, protože co ten neví o Lemovi, dalo by se napsat na lístek od tramvaje, je to todiž náš největší Lemolog.

Ale dovolím si ještě se vrátit k předchozím přednáškám, kde jsme se dotkli Nové vlny. Chtěl bych Vám uvést definici Nové vlny od Iva Železného: Nová vlna je povídka o tom, jak se probudí, oholí a jede autem do města do práce!

Klasickými případy povídek Nové vlny jsou povídky Okrádání nevěsty od Ballarda nebo Sisopromatem Catta Reada. Sisopromatem pojednává o švábovi, který si tak krásně lezl škvírami po záchodě a nic nedbal na jed na šváby. Jednoho dne se nějak strašlivě zvětšil, ó hrůza, ztratil krunýř, dostal jakousi odporně měkkou podobu a stal se člověkem. V této podobě s odporem zašlápl několik bývalých přátel a pak se pomalu začal zase měnit ve švába, ovšem v lidské velikosti a marně se pokoušel shhovat před přibíhajícími ozbrojenými lidmi. Nová vlna je vlastně popírání hodnot literárního popisu, který všechno chápe a vysvětluje. Projevuje se i v experimentálním filmu např. Červené písky, kde je sice krásná scéna soulože asi 2000 lidí, která je však tak krátká, že neospravedlňuje nudu celého dvouhodinového filmu.

Tak i nová vlna má určitý přínos, dokazuje, že SF může být i velkou literaturou a vznikla tak dnes už řada hodnotných věcí. Na Novou vlnu reagoval i Asimov, když napsal 4. díl Nadace, který je ovšem psán v intencích 40. let a tak dnes působí poněkud archaicky, asi jako kdyby někdo dnes natočil černobílý němý film. Samozřejmě je dnes možno psát špatnou prózu typu Star Trek a Buck Rogers pro polodebily, kteří nic jiného nechápou, literaturu vážně míněnou však už není možno psát v intencích Zlatého věku SF.

Á, vidím, že pan Weigel již přišel, obrátíme tedy svou pozornost k plánovanému Lemovi.

Já znám Lema asi od 56. roku, kdy jsem dostal knihu Astronauti k vánocům. Bylo mi tehdy 12 let. V té knize, kterou jsem dostal, byl jeden arch 2x, tak jsem dlouho běhal po knihkupectvích, než jsem sehnal asi 6.knihu, která byla v pořádku. Můj vztah k Lemovi tak dostal jakýsi přízračný nádech. Pak vyšla jeho kniha K mrakům Magelanovým. Pak ve 2. nebo 3. ročníku Těčka /v roce 1959/ začala vycházet na pokračování Planeta Eden. Pak jsem se setkal s knihou Dialog s doktorem Dongem a když jsem tu knihu přečetl, nechápal jsem, proč to mám číst, a ten názor mi zůstal do dneška, naproti tomu názor na Planetu Eden jsem po dospění značně zkorigoval. Lem nastoupil v této knize jednu z mnoha svých cest, po nichž jako autor simultánně kráčí. V knížce Invaze z Aldebaranu /vyšla v Kapce/ se poprvé objevuje postava Pirxe, kde povídka Pirx na trenažeru je skutečně mistrovské dílo prvotřídní kvality.

Pak vydalo nakladatelství Svět Sovětů, dnes Lidové nakladatelství, Hvězdné deníky Ijona Tichého, satiricko-humoristické prózy, která tvoří další variantní cestu autora. Jednou píše napínavě dobrodružnou literaturu, jako například perfektní dokonalou SF Nepřemožitelný, po které by tenkrát Campbell skočil, protože je to dokonale realisticky propracovaná záležitost. Potom zase píše dlouhá filosofická díla, jako Dokonalá prázdnota a Golem XIV, což je jeho nejslavnější práce na této cestě. Golem XIV však neříká čtenáři nic nového. Lem se pokusil o silácký kousek, který se mu už jednou podařil v Pánově hlasu a chtěl jej vyvést na nejvyšší stupeň geniality a dokázat světu, jaký se gigant, a zatím je jen .....kamaráde. Myslel si, že se mu podaří udělat superinteligenci, chtěl výší svého intelektu omráčit čtenáře, vyznělo to však trapně. Až jeho Haggardova Ona, která hovoří jako 17. letá puberťačka, která byla už na 8 mejdanech a tudíž ví o životě vše. Podobně hovoří Lem ústy počítače. Ale po tom, co všechno už napsal před tím, si něco podobného může dovolit a byl by uznáván, i kdyby dále už jen točil palci mlýnek. Já sám považuji Lema na nejlepšího socialistického autora žánru.

Otázkou ovšem je, co způsobilo, že je Lem takový, jaký je, že je tak dobrý. Nelze jistě oddiskutovat, že základem

je talent a neobvyklý intelekt. Mohutný intelekt měl samozřejmě i třeba Asimov, cvšem porovnávat literární hodnoty Asimova a Lema je stejné, jako porovnávat umělecké hodnoty sněhuláka a Michelangelova Davida. Lem je formován společností socialistického typu, což není paradoxní, jak na první pohled vypadá. Na západě je spisovatel nesmírně formován potřebami trhu. Spisovateli SF donedávna na západě nezbylo, než být špatným autorem, pokud chtěl, aby se jeho díla tiskla. Třeba takový Vonnegut byl vlastně objeven, když předtím po léta vydával pokoutně na rotaprintech ve stylu fanzinů a náhodou si ho všiml literární kritik z New Yorkeru a tím byl Vonnegut vlastně "udělán". Jinak musel autor psát pro určitého nakladatele a pro určité publikum, které by jiné zboží prostě nevzalo. Taky žádný západní autor neřekně, že knihu vydal, ale že ji prodal. V socialismu to spisovatel nesmí a ani nemusí. Lem tak plně využil svobodného prostoru, který naše společnost poskytuje a nelámal si zuby na žádném tabu nasazeném a daném konzumní společností. U nás například není možné ani v prózách experimentálních používat pornografických prvků. Mě tedy například pornografie nevadí, nicméně si myslím, že můj kluk by ji mít neměl. Západní autor SF s porno prvky často manipuluje. Kromě tohoto omezení u nás je vlastně v oblasti literatury úplná svoboda, které Lem plně využil.

Jedno z hlavních Lemových témat je komunikace, jako jeden z důležitých kamenů naší civilizace. S vyjímkou ranných děl a dějové SF Pirxe, se mnohde komunikace objevuje. Například v Planetě Eden, která je přímo literárně vybudována na komunikaci. Popisuje civilizaci tiranizovanou komunikační strukturou. Nejsou zde ani bachaři, ani kulomety, ale obyvatelé prostě nejsou schopni jiné než tiranské komunikace.

Lem se zabývá i komunikací s mimozemšťany, například v Nepřemožitelném a obzvláště silně v Solarisu, kde je to velice umělecky vyjádřeno.

Všechny Lemovy práce jsou profesionálně perfektně udělané, tak mám malinkou škodolibou radost, že jsem ho v Pánově hlase přistihl při hrubém omylu, kdy píše o tom, že jakýsi vysoce kvalifikovaný mechanik utahuje matici francouzským klíčem, což udělá pouze hovado, nicméně to nevrhá žádný stín na jeho dílo. Pánův hlas je jedno z největších děl 20. století.

Je to kniha o komunikaci, které bez scholastického učenectví promlouvá o podstatných otázkách metody poznávání, je to román, ve kterém se vůbec nic nestane a pokud se to stane, není to na scéně. Jsou to jen úvahy, dialogy,úvahy a dialogy, což každému nevyhovuje. Lem má různé druhy fanoušků, kteří se specializují na jednotlivé jeho tvůrčí cesty a směry jeho próz. Například kniha Futurologický kongres patří také k jeho nejlepším pracem, i když třeba s Pánovým hlasem má málo společného, je to kniha humorná a groteskní, stejně jako nedávno vyšlá Kyberiáda, vynikající kniha s báječnými obrázky. /To ovšem zdaleka není míNění redakce SR, která se domnívá, že Kyberiáda patří ke knihám spíše podprůměrným a obrázky specielně jsou horší než mizerné!!/ Ale já už mluvím dlouho, co abych pustil ke slovu také našeho odborníka na Lema?

Weigel: Ach jo, tak už jsem zase dneska vyvolaný! No, já jsem si přinesl tašku, abych některé zde citované věci ukázal in natura.

Tak například Kyberiáda. Až do jejího přečtení jsem nevěřil, že je možné napsat kreslenou grotesku. Ale je to skutečně možné. Pak tu mám polské vydání Ijona Tichého s vlastnoručními Lemovými obrázky, které poněkud tedy připomínají kresby Ivana Mládka.

Lem pochází z rodiny městského lékaře soukromníka. Sám byl od mládí poněkud otylý, nezapadl do kolektivu, byl samotářský. O svém dětství také napsal vzpomínky. Jako školák si často hrál sám se sebou, vyrobil si spoustu razítek a všelijakých legitimací , které otvíraly různé dveře, když nepomohla jedna legitimace, vytáhl "silnější", samé povolení a propustka /jisté souvislosti !! - pozn.red./. Za války dělal správky aut, dozorce v blázinci, což se promítlo v jeho realistickém románu Nepromarněný čas, který se mu však nepodařilo "udat". Ze zoufalství se pak dal na psaní SF. Mezitím také napsal sbírku básní, kterou vydal až ve svých sebraných spisech. Po letech se mu tak výborně hodily, když je v době jejich vzniku neměl kde vydat.

Mojí oblíbenou Lemovou knihou je Suma technologie. Je to teoretická záležitost, ve které Lem rozvažuje možnosti

vývoje techniky a technologie. Touto knihou vlastně založil vědeckou futurologii. Verne domýšlel věci víceméně existující, možné, jako velké rychlosti, potápění, vidění na dálku, k čemuž všemu se dalo dojít při myšlení hlavou. Lem však vymýšlel další vývoj v oblasti kybernetiky, psychologie, dospíval k zajímavým věcem vymýšlel nové vedy, jimž hned také dával názvy, jako fantomologie, fantomatika. Většina technických zásahů, o nichž uvažuje, směřuje do biologie a do člověka. Mohli bychom příkladně obložit člověka přístroji, připojit drátky a nahrávat do mozku. Člověk by seděl v křesle, ani by se nemusel dívat a do mozku by se mu přímo nahrávaly pocity, podobně jako film. Člověk by pak nemohl odlišit vizi od skutečnosti. Tímto by se zabývala fantomatika obvodová. Pokud by docházelo na zásahy do mozku, byla by to fantomatika centrální, neregulovaná pomocí halucinogenů. Rozhodně by to nemuselo být marné, pokud by se podařilo takhle ovlivňovat mozek. Dále se zde zabývá třeba zesilovačem inteligence. Člověk má třeba 80 , 90 iQ, tedy jak kdo, že?, a nejednou by mohl mít 200, 250. Uvažuje o elektrokracii, způsobené poruchami elektromozků, mluví o pěstování informace, o tom, jak se zasadí zárodek, pěstuje se, vyroste a vznikne vědecká teorie. Hovoří o transcendentním, jazykovém inženýrství. Smůla ovšem je, že tuto knihu pořád nějak nemohu protlačit do žádného nakladatelství.

Dále tu mám sbírku povídek Sezam. Je tam taky jedna povídka, od níž se Lem zcela distancoval. Je to 26. cesta Ijona Tichého. Mluví se tam o tom, že o své cestě Tichý nepsal, že snad dokonce ani Ijon Tichý neexistuje a povídku vytvořilo jakési zařízení zvané LEM. Krajní teorie dokonce tvrdí, že Lem byl jakýsi člověk. Každý ovšem ví, že Lem je zkratka anglického názvu lunárního modulu Apolla, který sice měl malý elektronický mozek, ovšem neschopný napsat jedinou smysluplnou větu.

Fantastika a futurologie vznikla poté, co Lem přečetl a víceméně zpracoval přes 60 000 stran knih a asi 8 tisíc čísel časopisů a napsal o tom knihu. 1. díl představuje jakousi teorii žánru, ve druhém díle se pokouší o systém SF, o něco podobného, jako vytvořil Karl Liné.

Uvadí třídy knih a povídek, ve kterých se píše o robotech, vesmíru, sexu ve vesmíru, tyto třídy dále drobí a uvádí příklady, kdy, kde, kdo a co o tom napsal.

Ve své knize Dialogy, kterou tu s sebou bohužel nemám, propagoval a obhajoval kybernetiku v době, kdy u nás byla označována jako pavěda o které se nesmělo mluvit. Také nebyl v té době ve světě znám jako spisovatel, ale jako odborník, zakládající člen Polské společnosti kybernetické, Polské astronautické společnosti a mnoha dalších spolků.

Ale už bych toho mluvení měl nechat. Je to přece jenom přednáška Ondřeje Neffa.

Neff: Teď už jen chybí, abys z toho kufru vytáhl Lema živého.

Weigel: To bohužel nejde, protože Lem je dlouhodobě na cestách a není k mání ani v Polsku. Ale pokud se nemýlím, bylo na plakátech napsáno Lem a jeho současníci, tak snad něco o nich. Z Lemových současníků stojí za zmínku dva, a to Januzs Zajdel a Adam Sneerg-Wisniewski. Například Zajdelova kniha Linus inferior způsobila u národa fanoušků v Polsku velký rozruch. U nás bohužel asi nevyjde, je to spíše politik fiction.

Neff: Já bych jenom poznamenal, co to je ta politik fiction. Je to vědecká fantastika, zabývající se variantním politickým vývojem, hlavně 2. světové války a doby po ní, co by se stalo, kdyby u Stalingradu zvítězili Němci a podobně. Typickým příkladem toho je film Den po. Politik fiction stojí tak trochu na pomezí žánru SF a ukazuje věci, které se dosud nestaly, jako by probíhaly právě teď.

Weigel: Já bych jenom něco řekl k tomu Linus Inferior. V knize je popisována společnost, v níž jsou lidé odměňováni za svou práci a to jediné je smyslem jejich života. Jsou uzavřeni ve městech a nemohou z nich ven. Všichni jsou odměňováni podle svých možností a podle své práce. Nejsou ovšem odměňováni penězi, ale jakýmisi body. Černé body dostávají za to, že vůbec existují, zelené přímoúměrně stupni vzdělání, žluté za množství vykonané práce a za stupeň její důležitosti. Místo všech dokladů nosí sebou jen kartičku s body. Tou se i platí, z automatu vypadne žádané zboží a na kartičce se příslušný počet bodů odečte, V zaměstnání se pak zase jednou měsíčně připisují. Všechny peníze tak stále nosí s sebou. Body jsou

nepřevoditelné na druhého člověka. Za černé body lze dostat jen to základní, nezbytné pro život, ale luxusnější zboží, třeba půl litru piva, jen za žluté body. Lidé tak tíhnou ke zvyšování kvalifikace. Hrdinou knihy je vexlák, který kšeftuje s body, zaměňuje jejich barvy, zařizuje za úplatek zájemcům zvýšení třídy. Tím oni dostávají lepší práci a více bodů. Náš hrdina tak žije z dohazování. Začíná přemýšlet o tom, jak vůbec může existovat svět v takovém uspořádání. Zajímá se o to a čím víc se zajímá, tím je podezřelejší. Lidé z nejvyšších míst si ho postupně vytipují, že je vhodný na to, aby se dostal mezi ně. Je tak postupně zasvěcován do systému řízení světa. Vždycky se dozví jenom část. Hloubá nad tím, proč existuje podsvětí, proč se kradou body a policie nezakročí. Při dalším postupu zjistí, že je to normální součást světa, bez níž by ani svět nemohl existovat, že je přímo základním kamenem stavby společnosti. Postupně se tak dostává do nejvyšších sfér hierarchického uspořádání, až k nejvyššímu tajemství. Tam se dozvídá, že na Zemi přiletěli mimozemšťané, kteří díky své mocenské převaze nadiktovali Zemi toto uspořádání s vyhrůžkou, že pokud lidé neuposlechnou, bude planeta zničena. Vlády se to snaží utajit, protože jsou si vědomi toho, že lidé by si něco podobného nenechali líbit a nevyhnutelně by střet s mimozemšťany vedl k likvidaci světa jako celku.

Tato kniha byla myslím, celkem právem, označena za knihu číslo 1 v Polsku v loňském roce.

Neff: Ale tohle není čistě politik fiction. Odehrává se to sice v realitě, ale popisuje to jinou variantu skutečnosti, normálně neexistující. I když politický dopad to jistě má. Ostatně jako i například ve Vynálezu profesora van Troffa.

Weigel: Druhým Lemovým současníkem je Adam Snerg-Wisniewski. Je to jeho pseudonym, pod kterým publikoval. Jeho dílo vyvolalo dohady, jestli se jedná o velkého fyzika, nebo o velkého literáta. Na setkání fanoušků SF se pak ukázal in natura a zjistilo se, že nemá ani 7 tříd obecné. Samozřejmě mu to nikdo nevěřil. V jeho knize Wedu Glotra popisuje svět jako filmový ~~ix~~ scénář, člověk jde ulicí, něco ho napadne. Třeba dům. Jde k němu a zjistí, že je to jenom fasáda, zezadu podepřená trámy, jako filmová kulisa. V díle Nagi Cell zase

líčí svět jako televizní představení. Při znalosti konfliktu se ocitne v jiném světě jakoby v jiném programu.

Neff: To poněkud připomíná metody Nové vlny. Zabývá se jednotlivcem a jeho postavením ve světě. Je to pesimistické, neskutečné a samá surovost. Vlastně jde o jakési pocity neskutečna, transformované do reality.

Weigel: To se vlastně objevuje i u Lema v jeho Futurologickém kongresu s vrstvami ovlivňování vědomí. Jak říkal Ludvík Souček - neměl Lema rád, ale Futurologickým kongresem ho vzal na milost, protože jako lékař ocenil jeho popisy halucinogenního ovlivňování mozku.

Dotaz: A myslíte si, že by Lem dosáhl takového úspěchu i u nás?

Neff: Lem je determinován socialistickou společností, to je fakt, ale u nás by určitě takového úspěchu nedosáhl. Když začal psát, byla i u nás taková situace, že by tu klidně mohl také všechno vydávat. Nesvadbu tenkrát taky nikdo nenutil, aby opustil klasickou cestu SF a začal psát ty "nesmysly", to udělal sám. Ale Poláci se od nás trochu liší. Oni totiž milují vynikající jedince mezi sebou, my je spíše nenávidíme a určitě by se tu našel někdo, kdo by mu tu "nymydlil schody" a vypíchal ho. Lem pak některé problémy obchází tím, že je filozoficky řeší v západní společnosti. I když to vlastně obcházení není, protože se Lem nikdy nepřihlásil k žádným protisocialistickým myšlenkovým směrům v Polsku, seděl si v Krakově a nemíchal se do toho.

Weigel: Jenom v knize k Mrakům Magelanovým po prvním vydání vložil kapitolu Komunisté, ale působila svou angažovaností tak cizorodým dojmem, že ji zase ve třetím vydání vypustil.

Neff: Lem se totiž zabývá obecnými problémy, které se týkají obou soustav. Detailní uspořádání ho nezajímá, to ať dělá někdo jiný. SF, podle jeho názoru, není služkou, léčící politické neduhy dne. Spisovatel SF má mít větší rozhled, aby viděl dál. SF je nad věcí. Není to žádné obcházení. Lem měl takovou pozici v polské literatuře, že neměl obcházení zapotřebí a mohl si psát, co chtěl. Tedy před vyjímečným stavem. Takže i u nás by byl Lem tím, čím je v Polsku. Lem je znávan ina Západě. Byl zvolen za čestného člena Společnosti americ-

ků spisovatelů SF, ale o nějaké knize tam prohlásil, že je to blbost, která se nedá číst a tak ho zase vyhodili.

Weigel: Četl jsem ale ve Fantastyce článek - Stanislav Lem – největší škůdce polské SF. A ať se do zdá sebeparadoxnější, něco na tom je. Protože v době, kdy na nebi září Lem, není možno ani jediné zabliknutí někoho jiného. Nakladatelé poměřovali každého nového autora s Lemem a nikdo se jim nezdál dost dobrý. Tak autorům jejich knihy nebrali. A něco na tom je. Ale poslední dobou se situace trochu lepší. A tak Lemovým odchodem ze SF scény snad neztratí Polsko dobrý zvuk v SF ,který doposud mělo. A Lema už SF nebaví a dokonce sám tvrdí, že SF nikdy nepsal a sjezdy polských fanoušků zásadně nechodí. A protože už jsme ho dost pomluvili a čas pokročil, skončíme taky a budeme se těšit na další cyklus přednášek na podzim.

Přednášku PhDr. Ondřeje Neffa a následují diskusi Ondřeje Neffa a ing. Pavla Weigela v OKD Praha 8 zaznamenal a k vydání v SR připravil STARKNEST,

úvaha

V sobotu 7.4. 1984 uváděli v Československé televizi část TKM. Jeden poměrně krátký úsek, hlevně komentáře k němu, nutily k zamyšlení. Týkaly se totiž ožehavého problému počítačových her. Na obrazovce ukazovali pětileté americké caparty, jak po obrazovce obratně honí autíčka ve složitých labyrintech, býky v arénách, přistávají za složitých podmínek na Měsíci či ve zcela jiných částech galaxie. Samozřejmě zde byly i nezbytné bitky s Marťany nebo likvidace nastavěných bariér ve tvaru městských domů. Pochopitelně neschvalujeme to, že se děti takto simulovaně učí ničit. Ale to určitě není cíl ani tvůrců ani programátorů těchto her, jak tvrdily komentáře k ukázce. "Tento způsob zábavy odnaučuje děti tvůrčímu myšlení, učí je schematičnosti, konzumnímu přístupu ke hře." Jak to, ale, že

ti mrňousové dokáží zvítězit nad "strojovou inteligencí", když to my, vysokoškolsky vzdělaní lidé sni někdy nedokážeme ?

Aproto dál dávejme našim dětem na hraní dřevěné vláčky, a divme se, proč u nás jde vývoj v oblasti elektroniky, ale i v jiných oblastech, tak pomalu, proč zůstáváme daleko za světovým průměrem !!!

-an-

BESEDA V DSVK

Ke dni kosmonautiky uspořádal pražský SF klub Villoidus ve spolupráci s Domem sovětské vědy a kultury besedu o sovětské kosmonautice a jejích výhledech do budoucna a tak trochu i o SF s ing. Karlem Pacnerem a doc. Miloslavou Genčiovou. Besedu uváděl dr. Petr Holan. Protože beseda byla velmi zajímavý, bylo na ní řečeno mnoho nového a zajímavého, přinášíme v našem listě její stručný záznam.

Úvodem byl promítnut dokumentární film o sovětské kosmonautice a jejích dosavadních úspěších. Potom již hovořil ing. Karel Pacner.

P: V Sovětském svazu se uvažuje hodně do budoucnosti, co se týče rozvoje kosmonautiky. Připravují se plány orbitálních slunečních elektráren o plochách několika desítek kilometrů čtverečních. Dalším využitím slunečního záření by pak mohly být asi 100 metrů čtverečních velká zrcadla na vyseké dráze, která by odrážela sluneční světlo na noční stranu Země, kde by osvětlila plochu asi 10 x 10 km, byla by to tedy jakási noční lampička. Toto zařízení se má experimentálně realizovat již v příštím desetiletí. Mnoho lidí se mne ptá, jestli Rusové pracují na vývoji raketoplánu. V sovětském tisku se o tom nijak nevyjadřují, ovšem z logiky věcí a vývoje nevyhnutelně vyplývá, že na něm pracují. Neříkají tomu však raketoplán, ale "mnohonásobně použitelný kosmický dopravní prostředek."

Už při letu Voschodu 1 o raketoplánu Sergej Koroljov uvažoval. Začal ho již projektovat, ovšem tehdy ještě nebyla technika a technologie tak daleko a raketoplán by se do kosmu podle původního Koroljovových předpokladů těžko dostal. Dnes se Rusové orientují spíše na vypouštění velkých modulových stavebnicových stanic, na nichž by mohlo pracovat 20-30 lidí. Za Koroljovových dob se předpokládal pilotovaný let na Mars koncem 80. let. Ale problémy jsou tak veliké, že je není možné bez mezinárodní spolupráce účelně řešit. Dnes se na to díváme asi tak, že se pilotovaný let neuskuteční ani do konce tohoto tisíciletí. Není to nakonec zatím ani potřeba. Jak pravil sovětský kosmonaut Feoktistov - kdyby se na Marsu objevil život, bude to důvod k tomu, vyslat tam pilotovanou loď. Pak o tom můžeme začít uvažovat a něco pro to dělat. Pak bychom se mohli na Mars dostat kolem roku 2015.

G: Kosmonautické povolání je už tradičně spjato se SF a naopak. I v Sovětském svazu v literatuře je to stejné. Už Konstantin Ciolkovskij napsal řadu povídek, nebo spíše jen črt, v nichž rozvádí své představy o tom, jak by to vypadalo, kdyby lidé do vesmíru skutečně letěli, co by se mohlo stát, kdyby zmizela zemská tíže a podobně. Ciolkovskij byl iniciátorem po stránce materiální, měl spoustu nápadů. Dnešní sovětská SF z mnohého jeho díla vychází, i když také navazuje a reaguje na světovou SF literatur. Až do VŘSR vlastně žádná SF neexistovala, ve světě byl pouze Verne a Wells. Takové lidi ruská literatura neměla. Souviselo to i s absencí rozvinutého průmyslu. S ním je SF úzce spjata. Existovala pouze utopická literatura. Tak například ve 40. letech 19. století napsal Odojevskij knihu Rok 4338. Je to vlastně fiktivní dopis studenta z Petrohradu, který píše domů do Číny, jak to vypadá v Rusku. Kniha je však silně poplatna době svého vzniku. Později se objevují i kosmické lety i setkání s mimozemšťany /Alexej Tolstoj - Aelita/. O cestách kosmem ještě ve 30. letech panují poněkud bizardní představy, jako například kniha Volodimira Vladka Argonauti vesmíru, kde popisuje gigantické formy hmyzu na Venuši. Ostatně takových příkladů by se i ve světové SF dalo najít mnoho. Fantazie autorů se totiž ještě nemohla opírat ani o poznatky letectví. Ve 30. létech je asi

nejplodnějším autorem v Rusku Ľeljajev, který napsal kolem 50 románů, mezi nimi i Hvězdu KEC, což je zkratka jména Konstantina Eduardoviče Ciolkovského. Popisuje tu svou představu kosmické laboratoře. Struktura románu je ještě naivní, syžet není příliš zajímavý ani napínavý svým obsahem a vypomáhá si detektivní zápletkou. Ve fungování laboratoře však už je mnoho zajímavého, většinou ale přejatého z představ Ciolkovského. Po válce se již objevuje více autorů. Sovětské literatuře nutno přičíst k dobru, že se nenechala svést na cestu kosmických kovbojek a zbytečných kosmických válek. V románech jsou kosmické lety vždy spjaty s nějakým účelem. Například v knize bratří Strugackých Planeta bouří, letí kosmonauté na Venuši, protože hledají uran, tolik potřebný pro pozemské továrny. Romány jsou věnovány i problémům setkání s cizí civilizací, jako v Jefremovově díle Cor serpentis nebo Mlhovina v Andromedě. Jefremov líčí budoucí svět komunistické společnosti, ve kterém domýšlí svět do všech detailů, po stránce ekonomické, technické, vědecké, problematice soukromého života, práva. Popisuje výchovu dětí ne v rodinách, ale v kolektivech. Za to byl nejčastěji kritizován, většinou neprávem. Hovoří o syntetickém umění, které vznikne spojením literatury, hudby, spojením zrakových i sluchových vjemů.

Strugačtí už jsou zase ve vývoji dál. Řeší otázky, co může vzejít z toho, když se lidé skutečně setkají s cizí civilizací, která pak může být vyspělejší, nebo naopak zaostalejší, než naše. Pokud budeme my dál /Je těžké být bohem/, budeme mít právo zasáhnout, právo nebo povinnost pomoci, aby civilizace snadněji překonala kritická období a rychleji se vyvíjela , nebo se důsledně budeme muset držet zásad nevměšování? Pokud by i existoval zákaz zasahování, byli by u toho zase jenom lidé, a vše by bylo opět problematické. Tato myšlenka není samoúčelná. Odráží se v tom problematika pozemských konfliktů. I na zemi existují národy, ve svém vývoji daleko před středověkem, mezi ně přichází člověk s nejmodernější technikou a zbraněmi a nebere na ně žádný ohled. V současnosti už lze těžko napsat

jen román o kosmickém letu, jako dříve Astronauti, kde lidé byli charakterizováni jen svými funkcemi a neměli ani jména. Hlavním účelem takového románu bylo zobrazit kosmickou cestu. To se však mohlo dělat jen před skutečnými lety. Dnes, kdy se kosmické lety staly skutečností, takovéto popisy cest už zdaleka nestačí. Překládám teď knihu od Lapina, která by měla vyjít v příštím roce. Autor píše o mohutné kosmické lodi s roboty, která přistane na zemi a sbírá vzorky živočichů. Mezi nimi sebere také jednu ženu. Kniha líčí její příhody na lodi, setkání s jinými formami života. Na lodi dojde k poruše, loď pokračuje ve své sběratelské činnosti a nevrací se. Pak se ženě podaří navázat kontakt s jistými inteligentními formami života a společně se z lodi osvobodí. /Zcela originální nápad!! -viz Třetí povídky z vesmíru - pozn.red/ Jiná povídka pojednává o generační lodi. Je to experiment, který lidé uskutečňují na lodi během 300 let. V lodi je 8 párů, rozmáhá se tam jakási choroba a umírají dříve, než stačí mít znovu děti. Pak zjistí, že vlastně vůbec nikam neletí, že jsou zavřeni hluboko pod zemí a po léta pozorování, jestli jsou schopni takový let ve skutečnosti vydržet. Je to krutý experimen, ale je nutný k tomu, aby lidé věděli, zda budou schopni tak dlouhého letu ke hvězdám. Tak v povídce bratří Strugackých Chlapík z pekla planety Giganda popisují krvavé bitvy na planetě a to, jak vyspělejší civilizace tuto řež pozoruje. Jednoho raněného vojáka se ujmou a vyléčí ho. Domnívají se, že s jeho pomocí budou moci zasahovat a pokusit se zastavit ty příšerné bitvy. Voják však nejde převychovat, pořád touží jen po tom, aby se zase mohl bít. Nakonec jej tedy pustí zpět. On se vrátí do bitvy, ale je stykem s vyšší civilizací alespoň natolik poznamenán, že se alespoň pokouší zachraňovat raněné, což by předtím nikdy neudělal.

Dnes dochází spíše k odklonu od kosmických cest, SF literatura se zaměřuje hlavně na etické problémy, otázky morálky, neboť "vedle jednoho velikého vesmíru kolem nás je ještě jeden neméně veliký vesmír v nás, náš mozek.

I Jefremov se k této problematice obrací ve své povídce Helénské tajemství. Člověk má nejen svou osobní paměť, ale

kromě paměti jedince, toho, co je v buňkách našeho mozku, existuje i paměť generační. To co jednotlivá individua získala návykem, předávají při svém opakování jako dědičné poselství. Povídka je příběhem sochaře, který je těžce zraněn na ruce před tím, než začal dělat sochu ze slonoviny, na kterou se léta připravoval. V době svého zranění je provázen vysokými horečkami. Lékař zjistí, že se sochař vrací ve své mysli do Helénského období, do starého Řecka, do doby, kdy znali způsob naměkčení slonoviny do speciálních roztoků. Slonovina měkla a dala se pak tvarovat jako plastelína. Po vyschnutí pak opět ztvrdla do původní pevnosti. To je samozřejmě ale jen fantazie.

Dr.Holan: Jábych si jen dovolil malou poznámku. Ludvík Souček píše o tom, že se okolo Oděsy našly narovnané mamutí kly. Tvrdí, že taková věc není fantazie, ale že předkové skutečně znali způsob narovnávání a změkčování kostí.

G: No, ale ať volí sovětský autor ten nebo onen námět, jedná se o problematiku ryze etickou a filosofickou. Za zpracováním látky vždycky stojí člověk naší současnosti. Problémy našeho života se jen promítají do kosmu nebo jinam, ale stále je to problematika současného člověka a to je na tom to nejzávažnější.

P: Já se domnívám, že tento odklon k etickým otázkám je dán také tím, že v době, kdykolem Země létal Gagarin /!/, vybíhali lidé v noci na ulice a vyhlíželi ho na obloze, kdežto dneska je nahoře třeba 10 lidí a nám je to fuk. Věci strašně zevšedněly, vznikla spousta speciálních časopisů, zabývajících se kosmonautikou, ta se stala vědecko-technickým oborem, má své místo v programech národního hospodářství. Jo, v době Apolla byl každý šťasten, že se člověk prochází po Měsíci, ale dnes každý vidí, že je spousta důležitějších a naléhavějších problémů, které je třeba řešit přednostně. To je dnes obecný celosvětový trend v myšlení lidí.

H: Také roste hlad po energii tak, že se uvažuje o tom, zda nebude nutno kosmické lety omezovat. Stává se vůbec problémem, udržovat národní hospodářství na dostatečně vysoké úrovni, schopné zabezpečit další vývoj kosmonautiky.

P: Ano, otázky energetické bude muset řešit kosmonautika přednostně. Bude nutno začít se stavbou orbitálních elektráren o plochách desítek km čtverečních. Problémem ovšem bude, jak dopravovat energii na Zemi. Atmosféra pohlcuje spoustu energie, ta se bude muset přepravovat ve formě mikrovln nebo pomocí laserových kanálů. První odhad byl, že prvnítaková geostacionární elektrárna bude instalována v roce 1970- Dnes je vidět, že to byl odhad přinejmenším fantastický. Dnes se na tom pracuje na Západě i na Východě. Projekty jsou to totiž velice drahé, ale asi nás energetická knize k tomu donutí.

Někoho možná napadne, zda stavbou těchto elektráren nedojde k zastínění slunce. To rozhodně nedojde, problém vzniká spíše v tom, zda mikrovlny nebudou příliš zahřívat vzduch. Vypadá to, že spíše bude nutno použít laser. Ale ani to není bez problémů. Co by se například stalo, kdyby se laserový paprsek o tak vysoké intenzitě vychílil o zlomek obloukové sekundy ze svého směru a zasáhl povrch mimo přijímací stanici. Při použití mikrovlm by zase přijímací stanice museli mít plochu asi 9 x 16 km, což také vždycky není kam dát. Snad by to šlo řešit umísťováním v pobřežních vodách, ale se vším je stejně tolik nedořešených technických problémů, že to ještě dlouho potrvá.

H: Jednou se to ale možná stane tak všední, že tyto přijímací stanice budou plout podobně jako jiné haraburdí pod Liberijskou vlajkou.

P: Ano, bude to tehdy, až nějaký nový Hailey napíše místo Letiště Kosmodrom.

G: Lidské poznání je nekonečné. V tom je záruka, že vždy si bude lidstvo něco představovat ve své fantazii a že tudíž ani SF nezanikne, jak jste se tu pokoušeli nastínit uskutečněním jejích dnešních myšlenek. Podmínky pro SF nezmizí. Vždy bude ještě něci scházet k řešení, k objevení. Jen se mohou změnit náměty v takové, o nichž neméme dnes ani tušení.

P: nakongresu SETI v roce 1975 v Ginzburku se hovořilo o tom, že by mohl existovat život na úrovni elementárních částic. Fyzik Forward dokonce napsal novelu o životě na povrchu

neutronové hvězdy. Tak inspirovala věda literaturu.

H: A naopak. I literatura zase inspiruje vědu.

P: Ano. Sám Ciolkovskij tvrdil, že ho k úvahám o vesmíru přivedly knihy Julese Verna. Goddarda zase inspiroval Wells. Tito lidé, vlastně teoretici kosmických letů, vycházeli vlastně ze SF.

G: Je to dáno tím, že člověk poznává svět ve dvou oblastech. V jedné analyticky a synteticky, jeho rozkládáním a opětným zkládáním, tedy rozumově, a na druhé straně uměním, celkovým pohledem, kterého je schopno právě jen umění. Třeba takový vlastně dodnes celkově nepochopitelný Leonardo, který se vyznačoval takovým intelektem, že dodnes nám není jasné, jak se to " do něho všechno vešlo". V každém z nás je taková schopnost myslet v obou oblastech. Vždyť Leonardo nebyl sám. Takovými intelekty byli i Lomonosov, nebo Čechov /?????? - pozn. red./.

H: Nakonec i mezi fyziky se najdou lidé, jimž SF nic neříká.Prostě proto, že nepopisuje TEĎ a TADY.

P: Jiní zase říkají: "SF je příliš málo zajímavá proti tomu, na čem teď pracujeme!" To je zase druhý extrém.

G: Záleží ale také na tom, co se komu dostalo do rukou.

P: Byl to Angličan, takže možnosti měl /!/.

H: Možnosti měl, ale otázkou je, jestli si taky vybral. Asi něco jako věta: Ten? Ten se stal básníkem. Na fyzika neměl dost fantazie!"

G: Vlastně i když se setkal Wells s Leninem, prohlásil o plánu elektrifikace Ruska, že je absurdní a přitom Wells byl velký fantasta, tomu fantasie musela být dostupná, o čemž svědčí i jeho dílo, a přesto.

H: Ale ne každý dokáže mít fantazii od A až do Z. Viz například film na letošním Parconu Svět za 100 let. V roce 1936 je tam popisováno bombardování Londýna letadly . Zanedlouho, v roce 1940, se z toho stala skutečnost více než tvrdá, ikdyž při uvedení filmu se tomu lidé smáli jako podařenému nesmyslu. A když uvážíme rakety V2, byla skutečnost daleko tvrdší, než jak byla uvedena ve filmu.

G: SF literatura boří stereotypní myšlení. Mnoho lidí si navyklo na určitý řád a určité myšlení a tak se proto právem SF obávají. Vše mimo svou stereotypní činnost považují za nemožné. Hodnota SF je v tom, že pomáhá překonat vlastní stereotypní myšlení, přináší nové nápady. Nezáleží na tom, jestli se tyto myšlenky uskuteční nebo ne, ale jsou nové a nutí hýbat mozkem.

H: To bylo tak pěkné, že je to vlastně krásný závěr naší besedy.

Na závěr besedy byla promítnuta ukázka z filmu Dobrodružství v Orionu jako kontrast předchozího dokumentárního filmu. Měli jsme tak možnost vidět kosmos skutečný i takový, jak si jej představují autoři SF.

Beseda byla velice zajímavá, možná také proto, že vzhledem k místu, kde se konala, přišlo jen málo "skalních scifistů" a akce tak měla poněkud "rodinný ráz". Rozhodně za ni patří dík jak ing. Pacnerovi a doc. Genčiové, i když ta místy hovořila poněkud tendenčně, tak i dr. Holanovi za organizaci pořadu i provádění besedou.

-STARKNEST/-

fantaStika, utopie

Jením z dalších příspěvků do teoretické knihovny SF je po Něco je jinak nebo po knize Dušana Slobodníka Genéza a poetika SF i kniha Fantastika, utopie, antiutopie od Kagarlického. Je to autor ve světě uznávaný, jeho kniha vyšla i v NSR a USA. Kniha je fundovaná, plná dobrých postřehů. Rozhodně stojí za přečtení i za hlubší studium. Myslím, že je velká škoda, že se stále ještě válí v regálech knihkupectví. Já jsám jsem tuto knihu jenom četl, nestudoval jsem ji, protože nemám rád

sáhodlouhé teoretické pasáže. Je to takový podvod na čtenáři. SF je věc rozsáhlá, v mnoha věcech lze najít souvislosti i vzájemné návaznosti, zkrátka se toho dá spoustu nevymýšlet. Já teď připravuji průřez světovou SF pod názvem Všechno je jinak, o které si například Jaroslav Veis myslí, že je to dílo málo filosofické, ale já se domnívám, že to bude čtenáře zajímat daleko víc. Kniha obsahuje totiž spoustu stručných výpisů ze známých i méně známých děl světových klasiků SF, což je jistě zajímavější, zvlášť s přihlédnutím k jejich nedostupnosti, než jejich filosofický výklad, který se vlastně ani nedá číst. Navíc Kagarlického kniha není nijak encyklopedicky uspořádána, těžko se v tom člověk orientuje, co tedy vlastně k čemu patří. Například taková věta: "Technika umožňuje nové přesuny hrdinů." To je sice fakt, ale k čemu to komu je? Autor této knihy místy vypadá jako komediant, který si v nejméně očekávané chvíli vytáhne dřívko z ucha. Já si sice takovýchto filozoficky založených autorů vážím, ale prostě mi to nevyhovuje. To samé platí i o docentce Genčiové a její knize.

Tak si myslím, že čtenáři spíše uvítají knihu, v níž se dozvědí něco konkrétního o jednotlivých knihách. I když například v USA vycházejí v této oblasti kupy encyklopedií, seřazených po autorech, po tématech a po všem možném, v nichž je kdeco, všechno, i kdesi cosi se mihlo, takže takové knize Všechno je jinak, by se jistě vysmáli, ale alespoň něco.

- PhDr. Ondřej Neff -

* SOUTĚŽ ••••••••••?

V minulém roce vyhlásila redakce našeho časopisu výtvarnou soutěž s tematikou SF. Bylo možno zasílat koláže, fotomontáže, kresky, malby a jiné druhy výtvarného umění. Redakce byla tedy překvapena tak minimálním zájmem o tuto soutěž, jakou čtenáři projevili. Došla nám všehovšudy dvě díla, jedno od autora Karla Kocourka, které nese název Cesta života,

druhé od neznámého umělce, který neuvedl svoje jméno nese název Dáma s kamerami. Vzhledem k tomu, že je každé dílo v jiné kategirii a také s ohledem na to, že došly práce pouze dvě, rozhodla se porota upustit od hodnocení soutěže i následného udělení hodnotných cen, které již byly připraveny. První ročník soutěže byl tedy prohlášen za úzavřený a víceméně zkrachovalý a bylo rozhodnuto uveřejnitv SR všechna dvě zaslaná díla. Doufáme, že pokud bude na podzim letošního roku vyhlášen druhý ročník výtvarné soutěže, bude zájem o ni větší, než jak tomu bylo letos a naše umělecká tvorba a konečně i úroveň časopisu bude obohacena mnohými amatérskými, leč profesionálně provedenými výtvarnými díly.

Ze zájmu o první ročník soutěže plyne výše zájmu čtenářů o náš časopis, což je pro redakci nepříjemným překvapením. I když zase na druhé straně dostala redakce vynikající příspěvky i jejich dostatek ze strany, ze které to neočekávala. Takže podobný přístup by byl vhodnější i od dlohodobějších čtenářů Světelných roků.

- redakce -

- -

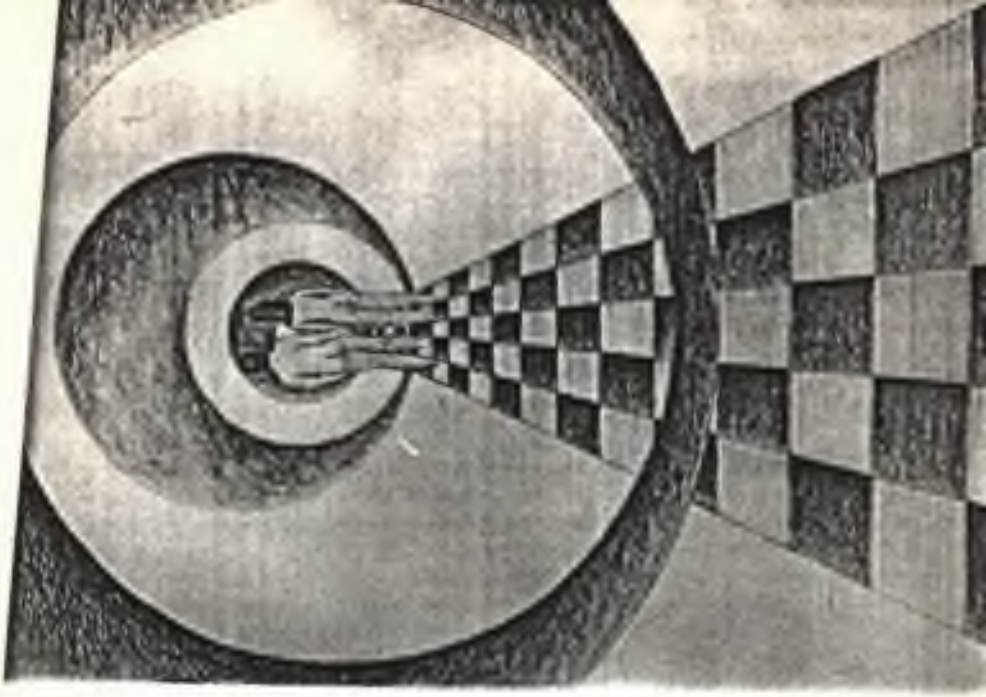
NEMYSLÍM, ŽE ROZUM MŮŽE VYŘEŠIT VŠECHNO, ALE SOUDÍM, ŽE MYŠLENÍ JE JEDINÝ ZPŮSOB, JAK VŮBEC MŮŽEME NĚCO DOKÁZAT VYŘEŠIT.

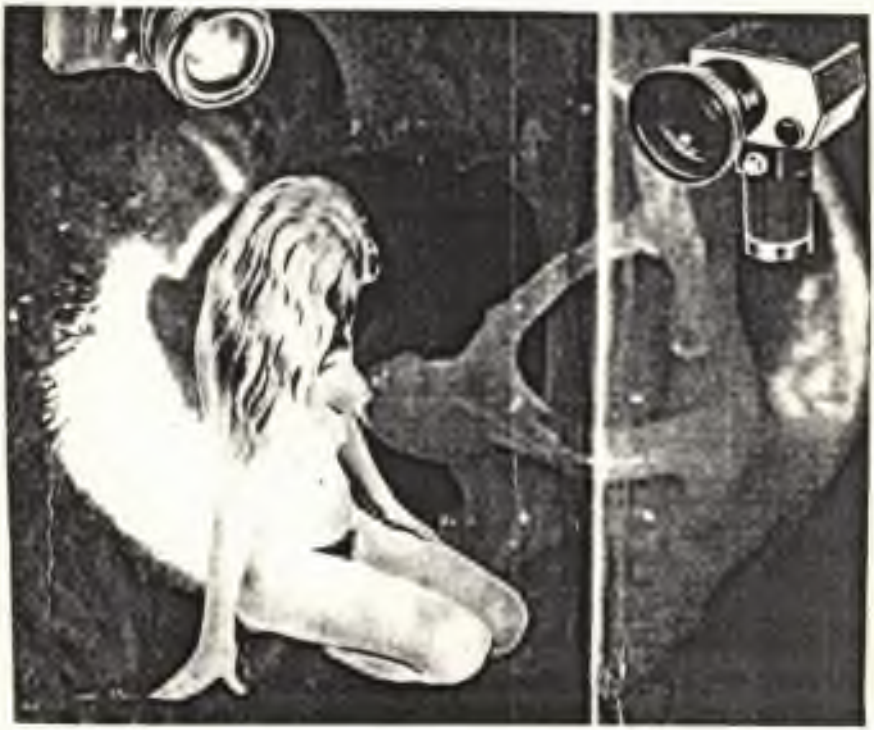
Isaac Asimov

- -

SVĚTELNÉ ROKY - Kurýr hvězdných poselství. Časopis pro fantastiku, SF a záhady. Vydává Scifia of C.A.P. & company, KSPVTU v nakladatelství Bellatrix. Příspěvky posílejte na adresu nakladatelství. Nevyžádané rukopisy se nevracejí. Objednávky vyřizuje nakladatelství Bellatrix. Náklad 4 výtisky. Číslo bylo dáno do tisku 8.9.1984. Vyšlo v květnu 1984.
Veškerá autorská práva vyhrazena. Pořizování kopií přísně zakázáno. Přetisk povolen pouze se souhlasem redakce, autorů a s přesným udáním pramenů.

© STARKNEST 1984

MYSLÍŠ, ŽE TO
JEŠTĚ
STIHNEME?
URČITĚ. VŽDYŤ
MÁME SVĚTELNÉ
ROKY OBJEDNANÉ